FENOMENOLOGIA RĂULUI ÎN MITUL ŞI FOLCLORUL ROM

Dumitru LEPĂDATU

CZU: 111.84:398(=214.58) tarotdumitru@icloud.com

Romani folklore provides rich insights into the manifestations of evil, deeply rooted in their narrative tradition. Throughout history, the Romani people have integrated various symbolic patterns of evil into their folklore, sometimes being associated with it. Beyond mythological and fantastical elements, Romani myths and folktales reveal how they understand and manage internal sufferings and conflicts. These narratives reflect a collective memory of confronting origin hardships and often exaggerate positive aspects while downplaying the negative consequences of their fragmented identity.

Conceptul de rău transcende simplele forțe impersonale proiectate prin mit și religie, atunci când se extinde dincolo de aceste cadre și se infiltrează în societate, și reprezintă o amenințare reală. În astfel de cazuri, nealinierea cu o parte a dihotomiei, fie că este bună sau rea, îi forțează pe indivizi să intre în conflict cu forța opusă. Acest lucru perpetuează un ciclu în care indivizii caută inevitabil răul sau țapii ispășitori în alții, indiferent de partea pe care o aleg. Dacă să dăm la o parte consecințele acestei dinamici și să interpretăm fenomenologic, atunci totul este un proces uniform de formarea a ,,conștiinței”, idee prezentă și în filosofia hegeliană, însă scopul nostru e să identificăm că anume prezența răului în forma sa pura de la mit la filosofie a stat la baza acestei dezvoltări de conștiință. Răul ca o forță opusă într-un conflict este una dintre componentele gândirii care se modelează într-un construct, adică se amenajează în spațiu ca o contrarietate pentru ca gândirea în sine să aibă material de rezistență față de ceva și formează operațiunea logică dând posibilitate pentru reflecție. În acest sens, din polarizare se formează și morala, și structura conștiinței și dinamica socială. Astfel, funcția răului nu este numaidecât un aparat de extincție a binelui în forma sa religioasă sau cauzală. Putem să spunem că și mitul lui Adam și Eva exprimă aceeași atitudine față de funcția răului în formarea conștiinței. Paradisul în care ei au apărut poate fi interpretat ca fiind starea de conștiință la nivelul său primordial, atunci când încă nu exista un conflict logic intern - omul era egal cu natura sa instinctivă, reprezenta un tot întreg cu ea, și anume apariția răului sub formă de șarpe, care poate fi interpretat ca o potență a unei regulări autonome, contrare cu mersul naturii. Iar alungarea din paradis pe pământ este o alegorie pentru apariția unei gândiri raționale umane, în care omul este impus să-și prelucreze existența, el fiind lipsit de libertatea de participare din instinct, ca celelalte viețuitoare; el este în fața unei provocări de a trăi separat de ceva ce odată a fost un întreg. Astfel, bătăliile marilor eroi din mit și religie ilustrează un atlas de reprezentare a cum are loc conștiința. Astfel, răul reprezintă un instrument în cursivitate pentru ca conștiința să poată avea loc.

Aşadar, răul se manifestă sub diverse forme, de la lupte mitice la concepte filosofice contrare. Suntem martori la acte malefice concrete: agresiune, conflicte, viol, furt şi multe altele. Această realitate ne obligă să explorăm mai profund natura răului atunci când se manifestă nu ca o lege universală, ci ca un fenomen particular, specific anumitor contexte.

Folclorul rom, cu bogata sa tradiţie narativă, ne oferă un material excepţional pentru a identifica şi înţelege manifestările răului. De-a lungul istoriei, romii au migrat prin diverse regiuni geografice, integrând în folclorul lor diverse modele legate de rău. Mai mult, romii sunt adesea asociaţi cu răul, manifestând uneori un comportament deviant.

Analizând basmele romilor, precum „Înţelepciunea romilor" şi „Machemanusha", care ilustrează modul în care răul este prezent în narativele lor şi cum acesta reflectă atitudinile lor colective. (vezi: Думиникэ Ион. Цыганские сказки. Chisinau: ARC, 2012.) , putem face unele constatări. Astfel, în basmul despre originile romilor depistăm un motiv care demonstrează că în interiorul comunităţii rome, ţiganii îşi cunosc rădăcinile de proveniență în care se păstrează amintirile frumoase despre ţara lor natală. Totodată, cunoaştem că până-n prezent India menţine un sistem social divizat în caste, iar mulţi savanţi care studiază cultură romă dispun de un set de ipoteze de ce a fost posibilă dezintegrarea lor în antichitate, una dintre asumări fundamentale fiind că strămoşii romilor au fost situaţi în kasta cea mai inferioară, - „Daliti". Ei sunt consideraţi intangibili şi sunt excluşi din multe aspecte ale vieţii sociale şi religioase. În linii mari, Dalitii trăiesc în sărăcie extremă, sunt supuşi la muncă grea, cum ar fi curăţarea latrinelor şi munci agricole. Totodată, având acces limitat la resursele existenţiale de trai - apă, mâncare şi provizii sociale, ca de exemplu, disponibilitatea la educaţie şi medicină. Din Basm aflăm date despre compensare exagerată a poporului rom, un trib care petrece timpul în veselie şi dans, având puteri supraumane de a citi destinul şi de a prezice viitorul. Fenomenul de hipercompensare este descris de Harville Hendrix în lucrarea sa Crearea sinelui fals [16 p.47]. El explică cum are loc acest proces la un copil care creşte în condiţii nefavorabile pentru el: fiind nerecunoscut de mediu, el simte înţepătura respingerii, ca pe o pastilă amară de înghiţit. E ca şi cum lumea i-ar spune: „Nu ne aparţii". Durerea psihologică taie profund, lăsând cicatrici care persistă mult după vindecarea rănilor. Ca răspuns, copilul construieşte o fortăreaţă în mintea sa, o citadelă păzită de un părinte imaginar – „supraegoul". Singurul său scop este de a controla gândurile şi acţiunile, asigurându-l că acestea sunt aliniate cu normele mediului înconjurător. Dar cu fiecare gând interzis, fiecare comportament „inacceptabil" vine cu o zguduire de anxietate, o pedeapsă autoadministrată pentru îndrăzneala de a se abate de pe calea impusă mediului nefavorabil. Pentru a scăpa de acest chin, copilul îngroapă părţile sinelui în adâncul său. Preţul căruia este – o pierdere, o fractură în însăşi ţesutul fiinţei. Cu toate acestea, golul lăsat de aceste părţi pierdute nu poate rămâne gol. În absenţa lor, se modelează un „eu fals", o faţadă care maschează adevăratele sentimente şi îl fereşte de o respingere ulterioară:. *„Dacă lumea cere duritate, devin un tip dur, îngropându-mi emoţiile tandre sub straturi de bravado"*. Dar sub mască se află un sentiment de gol, o dorinţă de auten-

ticitate. Trauma respingerii persistă, modelând percepția despre sine și despre lumea din jurul său. Și astfel, se navighează prin viață, prin complexitățile minți, căutând o cale de întoarcere la totalitate. Se întâmplă un fel de deviație de la autenticitate la un gol continuu care răstoarnă cu picioarele în sus judecata sănătoasă față de propriul său sine și față de lumea înconjurătoare care personifică sinele. Fațada care maschează adevăratele experiențe devine un mecanism tumult de protecție ce condiționează patologizarea comportamentală și atitudinea față de viață. Golul interior determină căutarea alternativelor de a potoli profund durerea ce se află în spatele său, pe când mijloacele anxioase și agresive (mecanismele de protecție) contribuie la o rupere mai mare de la veridicitate și se induce o distorsionare a percepției de realitate. Astfel, sub fațada unui neam exagerat de vesel, - mereu în dans, răsunat de muzică și puteri magice, stă o traumă colectivă înrădăcinată de la excluderea sa de la drepturile egale în societate, fiind condiționați pe nedreptate să execute rolurile unor oameni inferiori într-o asemenea măsură că sunt intangibili și ocoliți.

Concluzia pe care o facem și care ne indică necesitatea continuării cercetării este că folclorul rom oferă perspectivă asupra manifestărilor răului, având o tradiție narativă bogată. De-a lungul istoriei, romii și-au integrat în folclorul lor diverse tipare simbolice legate de rău, iar uneori au fost chiar asociați cu acesta.

Dincolo de aspectele mitologice și fantastice, miturile, basmele, folclorul rom oferă indicii despre modul în care romii își înțeleg și își gestionează suferințele și conflictele interioare. Aici există o memorie colectivă care sugerează o fugă de durerea originii și o tendință de a hiperboliza aspectele pozitive, în timp ce se refulează consecințele negative ale identității lor fragmentate. Atunci când un grup alege să renunțe la această tensiune, optând în schimb pentru rezistență și o retragere completă din ordinea socială stabilită, răul capătă o altă formă. Această cale, marcată de o retragere de la principiile fundamentale ale vieții și de adoptarea unei poziții anti-viață, duce la o fixare asupra comportamentelor instinctuale și la o percepție distorsionată atât a celorlalți, cât și a normelor sociale ca fiind inerent malefice. Această perspectivă distorsionată se poate manifesta în comportamentul parazitar, adoptând tendințe antisociale. Examinarea mitologiei țiganilor prin această lentilă nuanțată ne permite să apreciem potențialul conceptului de rău de a se transforma dintr-un element universal într-o formă de degradare a societății. Însă, totodată, aceste mituri oferă mai mult decât un simplu catalog de amenințări externe. Ele acționează ca o reamintire clară că semințele răului pot să sălășluiască în noi toți și ne mobilizează să nu le ignorăm.

Referințe:

1. McWilliams, Nancy. *Diagnosticul psihanalitic*. București, EFG, 2014.
2. Zweig, Connie, și Abrahams, Jeremiah. Meeting the Shadow. New York: Penguin Group Inc, 1990
3. Думиникэ Ион. Цыганские сказки. Chisinau: ARC, 2012.

Recomandat
***Svetlana COANDĂ,** dr. hab., conf. univ.*